

AARDE-WERK

O P L E I D I N G

Ecologische Filosofie
en Politiek

‘Stapstenen naar een
andere toekomst’

oktober 2017 - mei 2018
Mechelen

Uitgangspunt

Er kan geen twijfel meer over bestaan: wij staan op de drempel van een tijdperk van ecologische schaarste en beperkingen. Voedsel, drinkbaar water, grondstoffen worden krap. Neem daarbij de dramatische achteruitgang van de biodiversiteit, de ontbossing en de klimaatproblemen, alsook de verdere aangroei van de wereldbevolking die zich haast uitsluitend in de arme landen van het Zuiden zal voordoen en waarvan het grootste gedeelte in stedelijke agglomeraties van tientallen miljoenen zal trachten te overleven, en het is duidelijk dat het ecologische vraagstuk zich dringender dan ooit stelt.

Het neoliberale wereldmarktkapitalisme met zijn groei-obsessie en winststreven biedt geen enkel uitzicht op een oplossing voor deze globale problemen. Integendeel, zijn onderliggend mens- en natuurbeeld, zijn drijfveren en waarden zijn onverzoenbaar met een sociaal en ecologisch evenwichtige en duurzame wereldsamenleving die ruimte laat voor rijke en vrije natuur. Van dit inzicht doordrongen bestaat en groeit er een wereldwijde beweging voor een alternatieve toekomst en voor een andere wereld. De opleiding *Ecologische Filosofie en Politiek* is een initiatief in het kader van deze zoektocht naar een meer rechtvaardige en meer natuurverbonden bestaansvorm voor het menselijke huishouden op aarde. Wij zijn ervan overtuigd dat het natuurvraagstuk, de vraag dus naar de verhouding van de mens en zijn economie tot de ecologie een fundamentele rol speelt in deze zoektocht.

Doelstellingen en doelgroep

De ecologische crisis is een grote zorg voor veel mensen in veel verschillende opzichten: binnen de werksituatie of in de vrije tijd, in politieke partijen of in de ecologische beweging, op wetenschappelijk vlak of in natuurverenigingen zijn mensen bezig met het groene gedachtegoed. Vaak vinden zij de tijd en de weg niet voor de zo noodzakelijke reflectie en verdieping. Met deze opleiding beogen we:

- Het radicaal-kritische denken in wetenschap en filosofie met betrekking tot de vraagstellingen van de ecologische crisis en de sociaal-economische crisis, te presenteren en gezamenlijk te bespreken.
- Het debat in Vlaanderen rond de oorzaken van de ecologische crisis en de noodzakelijk te nemen maatregelen extra inhoud en ondersteuning te geven.
- Inspiratie en inhoud te verschaffen aan mensen en organisaties die zich verder willen verdiepen in deze materie en deze inzichten in hun campagnes of projecten willen integreren.

We richten ons met deze opleiding dan ook expliciet tot eenieder die zich zorgen maakt over de toekomst van het leven op aarde en over de kwaliteit van dat leven, en die tijd wil vrijmaken om daar in groep bij stil te staan en van gedachte over te wisselen. We denken daarbij aan mensen uit de oude en nieuwe sociale bewegingen en politieke partijen, aan leerkrachten, aan vakbondsmensen, andersglobalisten en pioniers in andere levensstijlen, aan mensen uit de transitiebeweging, de klimaatbeweging, de Occupy-beweging en de vele andere eenlingen en groepen op zoek naar een andere wereld...

Er is voor deze opleiding geen specifieke voorkennis vereist.

Opzet

De opleiding, die nu dertien jaar bestaat, heeft een tweejarige cyclus, en gaat telkens door in een andere Vlaamse stad. Elk jaar omvat een intensief programma van 2 weekends en 7 zaterdagen, dat uit uiteenzettingen, groepsgesprekken en discussie bestaat. Voor het 2e van de opleiding kan apart ingeschreven worden.

Inhoudelijk ligt de nadruk op verschillende wetenschappelijke en maatschappelijk relevante invalshoeken enerzijds, en op diepgaander filosofische analyses van het sociaal-ecologische vraagstuk anderzijds.

De opleiding *Ecologische Filosofie en Politiek* ging eerder reeds door in Leuven (2004-2006 en 2012-2014), in Gent (2006-2008 en 2014-2016), in Antwerpen (2008-2010) en in Brussel (2010-2012).

Deze folder bevat het programma van het tweede jaar in Mechelen (2017-2018).

Getuigschrift

Aardewerk verleent een getuigschrift aan wie het programma van de opleiding doorlopen heeft.

Het groene denken strekt zich uit van de meest fundamentele filosofische vraagstukken omtrent ons mens- en natuurbeeld tot vragen omtrent economie, politiek en levensstijl. Er bestaat in dit groene denken op alle vlakken een grote rijkdom aan opvattingen en visies. De opleiding beoogt dan ook geen sectaire indoctrinatie, maar een tot discussie uitnodigende inleiding in het groene gedachtegoed. Uit de verschillende onderdelen van het programma zal stilaan duidelijk worden waarin de eigenheid van het groene denken bestaat en dat deze eigenheid verder reikt dan de aandacht voor het ecologische draagvlak van de menselijke economie.

1. Weekend 27 – 29 oktober 2017: Kasteeltje Wijgmaal

Ecospiritualiteit

27 oktober 19u: Jeanneke van de Ven: Inleiding en kennismaking

28 oktober: Ullrich Melle: Eco-spiritualiteit

Veel mensen in onze samenleving zijn op zoek naar een diepere, geestelijke verankering in hun leven, naar een inspiratie en motivatie die verder en dieper gaat dan het streven naar materiële welvaart en comfort. Het traditionele zingevende kader van de christelijke religie vooral in zijn kerkelijke gezagsvorm is echter voor velen niet meer geloofwaardig. Zij begeven zich daarom op allerhande andere spirituele paden.

In het radicaal-ecologische denken wordt de ecologische crisis steeds ook in verband gebracht met een spirituele crisis die het gevolg zou zijn van een diepgaande vervreemding van de natuur, zowel de eigen menselijke alsook de niet-menselijke natuur. Deze vervreemding heeft, zo luidt het, een spirituele leegte en zinverlies tot gevolg die wordt gecompenseerd door het onverzadigbare verlangen naar materiële bezit en consumptie. Volgens Rudolf Bahro leidt de weg uit de ecologische crisis daarom langs binnen. Een spirituele omwenteling is de voorwaarde voor een reddend handelen.

Er is eerst en vooral nood aan een verheldering van het begrip ‘spiritualiteit’, over de verschillende betekenissen die daarmee worden verbonden om daarna de vraag te kunnen stellen of en op welke wijze de natuur een bron van spirituele ervaring kan zijn.

28 oktober: Jacques Haers: Onderscheiden waar het op aankomt in de sociaal-ecologische crisis

Sommige christelijke perspectieven op de werkelijkheid hebben bijgedragen tot de sociaal-ecologische crisis, maar er groeit een nieuw bewustzijn en christenen vragen vandaag naar de kansen die hun geloof biedt om deze crisis te beantwoorden. Tegelijkertijd biedt deze crisis hen de kans hun geloof te herontdekken. Dit blijkt zowel in grass-roots initiatieven wereldwijd, als in verschillende vormen van theologisch denken en zelfs in gezaghebbende kerkelijke documenten. In deze bijdrage wil ik die drie perspectieven toelichten en illustreren. Op deze wijze wordt ook verhelderd dat religieuze ecospirituele perspectieven op de sociaal-ecologische crisis een belangrijke bijdrage kunnen leveren.

29 oktober: Ben Verhaert: Neo-druïdisme

Het Neo-druïdisme hoort thuis in het containerbegrip van Paganisme / heidendom. Zoals vele van de tradities binnen het Paganisme kan je het Neo-druïdisme rangschikken bij de natuurreligies. Dit houdt in dat de natuur binnen deze traditie een prominente plaats krijgt. Net zoals bij de oorspronkelijk Druïden geloven we dat alles in de natuur een geest (anima) heeft.

Binnen het Neo-druïdisme schenken we ook aandacht aan het mannelijke en vrouwelijke aspect, iets wat sommigen vertalen als de moedergodin (Gaia) en de gehoornde God (Cernunnos). De viering van de seizoenen en het jaarwiel behoort inherent tot deze traditie. De verbondenheid met de natuur is immers primordiaal waardoor de band met de aarde sterk tot uiting komt in ons eigen leven dat bepaald wordt door de gang der seizoenen. Binnen dit jaarwiel, dat begint met het feest van Samhein volgen Imbolc, Beltane en Lughnassadh als belangrijkste feesten.

Het Neo-druïdisme kent geen dogma's en is in de eerste plaats een ervaringsreligie. De verschillende rollen die de oorspronkelijke Druïden in hun stammen bekleedden, maken het mogelijk voor elke hedendaagse Druïde om binnen de traditie iets te vinden wat hem/haar aanspreekt.

29 oktober: Wilfried De Vlieghe (Dhammaketu): Boeddhistische ecospiritualiteit

In alle spirituele tradities van Oost naar West en van Noord naar Zuid vinden we een heropleving van de reeds van oudsher aanwezige nadruk op onze verbondenheid met de aarde en haar wezens. Het respect voor de aarde en haar wezens was steeds prominent aanwezig in het boeddhisme. Het is vooral de westerse wereld die vergeten lijkt te zijn dat we zijn ingebed in een groter, levend geheel.

2. 25 november 2017 **Dieren- en plantenethiek**

Ullrich Melle: De mens voorbij. Deel I: dieren- en plantenethiek

De ethiek zet ons aan door haar normen en regels om in ons gedrag rekening te houden met de belangen, noden en rechten van anderen. In de traditionele ethiek is het vanzelfsprekend dat deze anderen vooral, zo niet uitsluitend andere mensen zijn. Deze vanzelfsprekendheid werd in de voorbije decennia nadrukkelijk in vraag gesteld door de dieren-, planten- en ecologische ethiek. De traditionele opvatting dat slechts mensen aanspraak kunnen maken op morele consideratie en dat niet-menselijke wezens en natuurlijke gehelen zoals soorten, landschappen, ecosystemen slechts nutswaarde voor de mens hebben en moreel gezien niet van tel zijn, werd als soort-egoïsme en antropocentrisme afgekeurd.

In dit eerste gedeelte over de uitbreiding van de ethiek tot de niet-menselijke wezens en wereld worden de aanzetten tot een dieren- en plantenethiek toegelicht.

Kenmerkend voor de ondertussen al klassieke vormen van dierenethiek, de dierenwelzijns- en dierenrechtenethiek die met de namen van Peter Singer en Tom Regan zijn verbonden, is de uitbreiding van de morele kring tot alle gevoelige wezens (Singer) of alle wezens die subject van een zelfbepaald leven kunnen (Regan) zijn. Deze uitbreiding stopt dus aan de grens van het bewustzijn. Niet alleen een groot aantal dieren, zoals de insecten, maar ook alle planten blijven uitgesloten uit de morele kring omdat men ervan uitgaat dat zij onbewuste organismen zijn. Op dit en andere punten is de klassieke dierenethiek zelf onder groeiende kritiek komen te staan. In navolging van de nieuwe kijk op dieren in de dierenethiek wordt nu ook gepleit voor een nieuwe kijk op planten, die planten niet langer als zuivere biologische machines beschouwt, maar hen een eigen waardigheid toekent.

3. 16 december 2017 **Ecologische ethiek**

Ullrich Melle: De mens voorbij. Deel II: ecologische ethiek

In tegenstelling tot de dieren- en plantenethiek is de ecologische ethiek in eerste instantie bekommerd om de natuur of de aarde in haar geheel en om de gehelen waaruit de natuur bestaat zoals de soorten en de ecosystemen en de grote functiemechanismen van de natuur, zoals de natuurlijke evolutie. De ecologische ethiek is dus een ethiek van het natuurbehoud. Een ethische benadering van de natuur betekent ons gebruik van de natuur, onze ingrepen in en veranderingen van de natuur beperkingen op te leggen omwille van de natuur zelf, omwille van haar eigen waarde en waardigheid.

De vraag is waarop een dergelijke inherente waarde of waardigheid van de natuur kan stoelen vooral ook met het oog op één van de voornaamste kenmerken van de natuur: de enorme verspilling van individuele levens en de talloze “wreedheden” in de natuur. Een holistische ecologische ethiek lijkt in een onophefbaar conflict te staan met een ethiek die gericht is op het behoud, het welzijn en de rechten van individuen, zijn het mensen, dieren of planten. In dit gedeelte over een ethiek die verder reikt dan de menselijke naaste zullen de grondslagen en mogelijkheden van een ecologische ethiek worden besproken.

4. 13 januari 2018 **Een landschap van betekenis**

Glenn Delière: Een landschap van betekenis: heden als verleden en toekomst

In het spoor van mondiale tendensen ontstaat er in Europa razendsnel een tweesporenlandschap. Onder invloed van de industrialisatie is het grondgebruik in de meest productieve regio's sterk geïntensiveerd, tegelijk vindt er een extensivering plaats in de minst productieve regio's. Hierdoor ontwikkelt zich een harde scheiding tussen hoog dynamische industrieel/urbane zones en laag dynamische, ontvolkte rurale gebieden. Het platteland, als traditionele overgang tussen stad en natuur, verdwijnt daarbij.

Het verdwijnen van het platteland stelt het natuurbehoud voor belangrijke uitdagingen, in het bijzonder binnen Europa. Onze natuur is immers al millennia ‘plattelandsnatuur’ en dat maakt haar niet minder rijk. Deze rijkdom staat nu echter onder druk van twee kanten: urbanisatie en industrialisatie aan de ene kant, maar ook depopulatie en het ermee samenhangend gebrek aan beheer aan de andere kant. Sommige natuurbehouders kiezen daarom resoluut voor de vlucht vooruit: de nieuwe wildernissen die ontstaan door de ontvolking van het platteland moeten alle

kansen krijgen om zich te ontwikkelen. Hun ideeën botsen echter op de weerstand van de voorvechters van het traditionele landschap. Langs de andere kant lijken concepten als biodiversiteit en ecosysteemdiensten een bemiddeling tussen urbanisatie en natuurbehoud mogelijk te maken. Sommige natuurbehoudspraktijken die daaruit voortvloeien, dreigen echter het landschap te herleiden tot een lege doos die restloos ter beschikking staat van menselijke manipulatie.

Hoe moet het natuurbehoud omgaan met deze spanningen? In deze sessie proberen we niet alleen bepaalde evoluties binnen het natuurbehoud te kaderen en analyseren, maar verdedigen we ook het idee dat een geslaagd natuurbehoud steeds moet vertrekken vanuit het idee van het landschap als onherleidbare drager van betekenis.

5. 3 februari 2018 **Ecologie, politiek, democratie en burgerschap**

Dries Lesage: Ecologie en politiek

Er gaapt een enorme kloof tussen de wetenschappelijke kennis over de ecologische crisis en de concrete manier waarop burgers en politiek er in het dagelijkse leven op inspelen. Men heeft de mond vol over de opwarming van de aarde die we nu moeten stoppen. Maar op het terrein staan gemakzucht, economische belangen en kortzichtige electorale motieven trendbreuken in de weg. We laven ons aan technologische fata morgana's – kernfusie, elektrische auto's, geothermische energie –, waar het ooit wel eens van komt. Zolang de kapitalistische economie en levensstijlen maar niet drastisch hoeven te worden herzien. Zo houdt het hegemonische denken de mensen voor dat sociale en ecologische duurzaamheid te combineren valt met ongebreidelde groei van de economische welvaart. In de discussie zullen we het vooral over de politieke dimensie hebben. Wat betekent deze hegemonie voor onze samenleving? Hoe verhoudt de ecologische beweging zich er vandaag tegenover? Hoe kunnen we een tegenhegemonische kracht opbouwen en wat moeten diverse actoren – burgers, milieubeweging, academici, partijen – daarvoor doen?

Dirk Holemans: Ecologie, democratie en burgerschap

De ecologische crisis vereist een radicale wijziging van de samenleving, van productie- en consumptiewijze, waarin zowel de huidige als de toekomstige generaties een stem hebben. Het huidig democratisch systeem zit echter gevangen in een korte-termijn electoraal perspectief, waardoor het structureel niet in staat is deze radicale koerswijziging door te voeren. Daarom is het ook een ecologische taak om werk te maken van een toekomstgericht model van democratie. Dit model vertrekt vanuit het concept van 'ecologisch burgerschap' dat uitgaat van autonomie in verbondenheid. Hierbij wordt de individuele vrijheid terug gekoppeld aan het algemeen belang. Een dergelijke dialogische democratie wil een koppeling maken tussen publieke besluitvorming en persoonlijke levensstijl, zonder de noties van individuele vrijheid en autonomie geweld aan te doen. Op deze wijze kan een maatschappelijk draagvlak worden opgebouwd voor de noodzakelijke ecologische trendbreuken. Daardoor kan ook de centrale vraag van zowel de politieke filosofie als de ecologie, 'hoe goed te leven', opnieuw centraal gesteld wordt in onze samenleving.

6. 3 maart 2018 **Ecologische crisis en het Zuiden**

Alma Dewalsche: Het graaimodel, de ecologische crisis en het Zuiden

We bevinden ons midden in een allesomvattende crisis, een crisis van ons beschavingsmodel. De ecologische crisis van vandaag is de vrucht van drie eeuwen industriële ontwikkeling waarin de natuur gezien werd als een onuitputtelijke bron van rijkdom. Het is evenwel vooral sinds half de 20^e eeuw dat de westerse maatschappij is meegezogen in een ongeëvenaarde stroom van produceren en consumeren. De motor van dit proces is de mythe van permanente economische groei, die vandaag schaamteloos zijn excessen beleeft in de graaicultuur van het crony capitalism. Het model zit op ramkoers met de grenzen van de planeet en vernietigt hele samenlevingen.

Noord en Zuid zijn in dit model met elkaar verbonden als een Siamese tweeling. Het Zuiden kreeg de rol toebedeeld van leverancier van goedkope grondstoffen. Nog steeds kijkt het Westen vooral naar het Zuiden om zijn honger naar grondstoffen te stillen. De uitputting van de natuurlijke rijkdommen, de ontwrichting van hele samenlevingen en aanslepende internationale conflicten wijzen erop dat er een gevaarlijk spel aan de gang is.

Een radicaal nieuw concept voor ontwikkeling en welzijn, voor 'het goede leven' dringt zich op. Een alternatief met respect voor de pluriformiteit van bevolkingsgroepen, culturen en biotopen. Met respect voor de toekomstige generaties en voor de draagkracht van de planeet.

7.

24 maart 2018

Landbouw: ecomodernisme versus agro-ecologie

Esmeralda Borgo en Louis De Bruyn: Landbouw bekeken vanuit verschillende grondhoudingen: ecomodernisme versus agro-ecologie

Wie het debat in de media een beetje volgt, merkt dat biologische landbouw regelmatig onder vuur komt te liggen. Bepaalde opiniemakers zijn van mening dat biologische, of bij uitbreiding agro-ecologische landbouw, te weinig productief is om duurzaam te kunnen zijn. Bovendien woedt er al jaren een sterk gepolariseerd debat omtrent het nut van ggo's. Wie zich al te kritisch uitdrukt over ggo's wordt door sommigen als onwetenschappelijk of ideologisch, zelfs religieus bestempeld. Kloppen dergelijke stellingnames of is hier meer aan de hand? Volgens ondermeer Edith Lammerts van Bueren, prof biologische plantenveredeling aan de Universiteit van Wageningen, is dat wel degelijk het geval. Zij stelt dat dergelijke controverses te maken hebben met het feit dat veel problemen rond duurzaamheid niet alleen een technologische aangelegenheid betreffen, waarvoor er al dan niet kennis aanwezig of nodig is, maar ook kunnen te maken hebben met het al dan niet bestaan van maatschappelijke overeenstemming over de achterliggende waarden en normen. Wetenschap is immers nooit waardenvrij: onderzoeken en technologische ontwikkelingen zijn steeds gebaseerd op achterliggende veronderstellingen en keuzes. Bij dat besef begint de 'innerlijke dimensie van wetenschap', aldus Lammerts van Bueren. Wanneer we het over landbouw en voedselproductie hebben, spelen waarden en normen over de manier waarop we als mens tegenover de natuur staan, een cruciale rol. Beschouwen we, zoals ondermeer de ecomodernisten doen, de natuur als iets dat onderworpen moet zijn aan de mens? Of zien we de natuur als partner, zoals dat bij agro-ecologie het geval is?

8.

5 mei 2018

Commons en Ecopsychologie

Matthias Lievens: Commons

Het begrip Commons staat terug op de agenda in allerlei politieke discussies. Het heeft een lange geschiedenis, en lijkt in deze tijd een nieuwe relevantie te krijgen. In zijn meest rudimentaire betekenis verwijst het naar een goed in gemeenschappelijk beheer. Dat kan gaan om graasland, het milieu, open source software, het menselijk genoom ... Daarbij gaat het niet zozeer over de aard van het goed, dan wel het feit dat het gemeenschappelijk beheerd wordt. Deze vorm van organisatie verschilt zowel van wat de overheid doet als wat we aan de markt overlaten. Commons houdt je mee in stand als lid van een gemeenschap en is geen koopwaar.

We zullen het hebben over hoe het kapitalisme historisch is kunnen ontstaan door de privatisering van de natuurlijke commons. Maar de strijd voor de commons is niet enkel iets uit een ver verleden: ook vandaag spelen de commons een sleutelrol in sociale bewegingen en politieke theorievorming. Nieuwe vormen van sociaal protest, zoals de Indignados en radicale milieubewegingen, maar ook verzetsbewegingen van inheemsen, hebben de commons centraal geplaatst in het project van emancipatorische maatschappijverandering. Commons worden een cruciale inzet van nieuwe vormen van sociale strijd in de zogenaamde kenniseconomie, en ook stedelijke protestbewegingen die opkomen voor het 'recht op de stad' benaderen stedelijkheid steeds meer als een vorm van gemeengoed. Die recente fenomenen maken het mogelijk om op een nieuwe manier na te denken over democratie, autonomie en vrijheid.

Anneleen Kenis: Ecopsychologie

De ecologische crisis confronteert ons niet enkel met een enorme maatschappelijke uitdaging, maar ook met onszelf. Hoe omgaan met de ernst en schaal van de crisis, zonder in wanhoop en doemdenken te vervallen? Hoe de ecologische catastrofe in de ogen kijken, zonder er zelf aan onder te gaan? En zijn we niet allemaal – tot op zekere hoogte – gevangen in een systeem dat efficiëntie en kostprijs boven sociale rechtvaardigheid en duurzaamheid plaatst? De schizofrenie die onze maatschappij kenmerkt, leeft ook in onszelf: zouden we niet anders handelen mochten we de ecologische catastrofe echt serieus nemen?

Toch is schizofrenie niet persé iets dat we moeten verloochenen. We leren van de existentiële psychologie dat de mens niet anders kan dan schizofreen zijn en dat (gezond) leven enkel mogelijk is door de ogen gedeeltelijk te sluiten. We starten vanuit een analyse van onze eigen bewuste en onbewuste processen om ons collectief functioneren beter te begrijpen. Tezelfdertijd analyseren we hoe ons huidig maatschappelijk systeem ons mee gemaakt heeft tot wie we vandaag zijn, of we daar gelukkig mee zijn en hoe we daar verandering in kunnen aanbrengen. Centraal staat de vraag hoe een gezonde schizofrenie een destructieve is geworden en hoe we daar voorbij kunnen bewegen.

In deze sessie kijken we hoe de ernst te erkennen zonder ons erdoor te laten verlammen, hoe in actie te treden zelfs als we niet zeker zijn dat we gaan winnen, waar lot- en strijdgenoten te vinden, hoe voorbij ontkenning aan de éne kant en doemdenkerij aan de andere kant te geraken, hoe onze energie te verdelen, waar onze kracht te vinden.

9. Eindweekend 26-28 mei 2018: Kasteeltje Wijgmaal

Terugkeer naar het Leven

Jeanneke van de Ven: Terugkeer naar het Leven

Het eindweekend van de opleiding zal gericht zijn op inzichten en praktijken in innerlijke transitie gebaseerd op 'Het Werk dat weer Verbindt' van Joanna Macy. Immers maatschappelijke verandering is slechts mogelijk indien deze gedragen wordt door een waarachtige innerlijke verandering van haar leden.

Veel mensen voelen zich diep geraakt door de ernstige schade die de natuur en het leven op aarde wordt toegebracht. Omdat we ons zo machteloos voelen, leidt deze pijn vaak tot schuldgevoelens of ontkenning, met als resultaat dat we onze geest afsluiten.

Joanna Macy doet ons beseffen dat wanneer we onze pijn voor de wereld ontkennen of onderdrukken, we ook onze kracht ondermijnen om bij te dragen aan de heling ervan. Vanuit dit elementaire inzicht ontwikkelt zij al sinds de jaren '70 het Werk dat weer Verbindt. Voor deze methode heeft zij geput uit systeemtheorie, diepe ecologie, ecopsychologie en verschillende spirituele tradities. Het Werk dat weer Verbindt helpt de weg voorbereiden voor de overgang van de industriële groeimaatschappij naar een levensondersteunende samenleving, een overgang die ook wel de 'Grote Ommekeer' wordt genoemd.

Lesgevers

De verschillende onderdelen van deze opleiding worden gegeven door Aardewerkers, en door mensen uit de brede ecologische beweging en uit de academische wereld:

Ullrich Melle, professor milieufilosofie KULeuven, Aardewerker

Jacques Haers SJ, docent faculteit Theologie en Religiestudies, KULeuven; hoofd Universitaire Parochie Leuven.

Wilfried De Vlieghere, Boeddhistisch Centrum Gent

Ben Verhaevert, druïde bij New Order of Druids

Glenn Delière, gastprofessor landschapsfilosofie en onderzoeker aan het KASK, HoGent

Dries Lesage, professor Internationale Studies UGent

Dirk Holemans, hoofdredacteur Oikos

Alma De Walsche, specialiste in mondiale thema's in het perspectief van ecologie en sociale rechtvaardigheid, meer specifiek mbt Latijns-Amerika.

Esmeralda Borgo, beleidscoördinator BioForum Vlaanderen, coördinatie Voedsel Anders Vlaanderen

Louis De Bruyn, bio-ingenieur, docent biolandbouw en bodembioologie vanuit agro-ecologische visie

Matthias Lievens, docent Hoger Instituut voor Wijsbegeerte, KULeuven

Anneleen Kenis, postdoctoraal onderzoekster politieke ecologie (FWO-KULeuven)

Jeanneke van de Ven, psychologe, ecofeministe, coördinator Aardewerk

Deze opleiding wordt gesteund door Oikos.

De opleiding gaat door bij een minimum aantal deelnemers van 25.

Praktisch

■ Data

27-29 oktober, 25 november, 16 december 2017, 13 januari, 3 februari, 3 maart, 24 maart, 5 mei, 25-27 mei 2018

■ Uren

Van 10u30 tot 13u en van 14u tot 16u30.

■ Plaats

Behalve het start- en eindweekend gaat de opleiding door in de lokalen (atelier 2) van de Thomas More hogeschool Mechelen, campus Lucas Faydherbe, Zandpoortvest 16, 2800 Mechelen. Deze locatie ligt op 950 m van het station Mechelen. Een uitgebreidere wegbeschrijving volgt na inschrijving.

De weekends gaan door in 'Het Kasteeltje' in Wijgmaal.

■ Prijs

Afhankelijk van je inkomen. De normale prijs is €495, eventueel in schijven te betalen. De minimumprijs voor kleine inkomens is €370. De werkgeversprijs bedraagt €680. In deze prijzen zijn de verblijfskosten voor de twee weekends inbegrepen.

Het boek 'Mensen en Andere Dieren' is voor degenen die voor het eerst inschrijven in de prijs inbegrepen.

Voor diegenen voor wie het volgen van deze opleiding om financiële redenen moeilijk is, behoort een studiebeurs tot de mogelijkheden. Aardewerk zoekt sponsoring en stelt een aantal beurzen van €100 beschikbaar. Deze beurs kan met een korte motivatiebrief worden aangevraagd op info@aardewerk.be.

Het inschrijvingsgeld mag gestort worden op de rekening van Aardewerk IBAN: BE95 5230 8031 4358, BIC: TRIOBEBB, met vermelding: 'Opleiding 2017-2018 Mechelen'.

■ Inschrijving

Inlichtingen en inschrijven: telefonisch of elektronisch bij:

Aardewerk

Korte Herendaalstraat 8

3210 Lubbeek

0485/965644

info@aardewerk.be

www.aardewerk.be

Meer over Aardewerk

Aardewerk is een groep mensen, die zich laat inspireren door het ideeëngoed van de radicale ecologie en die vanuit deze inspiratie aan zelfverandering en maatschappelijke verandering wil werken.

Aardewerk wil tevens een ontmoetingsplaats zijn voor alle mensen die op zoek zijn naar nieuwe leefwijzen die minder vervreemdend, minder verkwistend, minder gehaast en dwangmatig, die ecologisch meer duurzaam, solidair, rechtvaardig en vreugdevol zijn.

Aardewerk wil bijdragen tot de uitbouw van een netwerk tussen bewegingen, groepen en initiatieven die vanuit ecologische, sociale en spirituele bewogenheid de bestaande opjaag-en verspillingseconomie afwijzen en die voor een mens- en natuurvriendelijke samenleving ijveren.

Aardewerk schreef een manifest over de sociaal-ecologische crisis, zie website: www.aardewerk.be